

FYNSKE AARBØGER

X₂

UDGIVET AF
HISTORISK SAMFUND FOR FYNS STIFT
ODENSE 1969

INDHOLD

Kirchhoff, Hans: Oprøret i Svendborg august 1943	129
Arnvig, Sven: Billedskæreren Anders Mortensen – Nogle arbej- der og nogle forlæg	174
Rasmussen, Jørgen Nybo: Broder Laurids Brandsen og reformen i Odense Gråbrødrekloster 1469	192
Johansen, Hanne Staff: En landsby's udskiftning. Bjerreby på Tåsinge	199
Isaksen, Birger: Johan Speyer	234
Hansen, Helge Land: Ejler Høg. En undersøgelse over dansk adelig økonomi i det 17. århundrede	246
Ny lokalhistorisk litteratur	306

Manuskripter, der ønskes optaget i årbogen,
bedes sendt til lektor Åge Fasmer Blomberg, Langesø, 5462 Morud,
til hvem også henvendelser i redaktionelle anliggender
samt årbøger og andre skrifter,
der sendes til Historisk Samfund, bedes adresseret.

FYNSKE AARBØGER

UDGIVET AF
HISTORISK SAMFUND FOR FYNS STIFT

IX

ODENSE 1965 — 67

INDHOLD

	Side
Blomberg, Åge Fasmer, lektor, cand. mag.: Christoffer Urne til Rygård	112-125
Isaksen, Birger, overlærer: Carl Bagger. Årene i Odense..	233-273
Jensen, K. J., præst: Den danske garnision i Nyborg 1942-1943	393-426
Kjærboe, Tove: Skippertidens huse og døre i Ærøskøbing og lidt om de gamle håndværkere	427-464
Kornerup, Else: En tragisk livsskæbne fra pietismens tid..	1- 74
Mørch, Søren, afdelingsleder, mag. art.: Forsøg på en ud- regning af Claus Brockenhuus' økonomiske forhold (ca. 1620-1640)	465-528
Nielsen, Carl Lindberg, landsarkivar, cand. mag.: Hans Bernt Nielsen Seesten	224-225
Nielsen, Lars, overlærer: Dansk ungdomssamvirke for Nordøstfyn	126-152
Pedersen, Erik Helmer, stud. mag.: Agrarbevægelsen	153-223
Pedersen, Johannes, sognepræst: Om familien Rohmanns sidste år i Rønninge	337-392
Polk, Franz, sognepræst: Præster og degne i Allested- Vejle sogne	75-111
Vesterdal, M., oberstløjtnant: En gård bygges	274-330
Ny lokalhistorisk litteratur	226-229, 331-336, 529-531
Foreningsmeddelelser	230-232

NY LOKALHISTORISK LITTERATUR

Frants Jørgen Hvass: Mænd i sorte Kapper, Karl Styrbæks Forlag, Faaborg, 1968, 200 s.

Retsassessor F. J. Hvass skildrer i denne bog modstandsbevægelsen i Faaborg-området. Beskedent siges det, at forfatteren blot har villet kaste et lys over Faaborgarbejdet i tiden forud for den 5. maj og vise noget af, hvad der kunne foregå i den lille by. Det er lykkedes forfatteren at give en fængslende skildring af modstandsbevægelsens virksomhed i den del af Fyn. Med rette fremhæves, at den i 1942 oprettede „Terrainsportsafdeling for Faaborg og omegn“ blev begyndelsen til et aktivt modstandsarbejde. Senere fandt der en sammenslutning sted med militærgrupperne og „Ringene“, og da man tog fat på sabotagen, blev grupperne underlagt Fyns-ledelsen i Odense. Inden sabotagehandlingerne fandt sted, foregik der samtidig med terrainsporten andre former for modarbejdelse af besættelsesmagten som duplikering og fordeling af illegale blade, hjælp til nedskudte allierede flyvere og til jøderne. Det egentlige modstandsarbejde kom igang i løbet af efteråret 1943, og der dannedes efterhånden flere modstandsgrupper. Den første sabotagehandling fandt sted den 26. august 1944 og var rettet imod et savværk og en murermestervirksomhed i to forskellige sogne i Faaborg retskreds, og sabotagen tog til i styrke og fortsatte lige til kapitulationen. Modstandsgrupperne var også aktive ved våbenmodtagelserne. Søndag d. 26. november 1944 hørte man i radioen særmeldingen „Hilsen til Vera“, og så fandt den første modtagelse sted ved Holstenshus, flere gange modtog man våben; ved en fejltagelse var Faaborg det eneste sted på Fyn, hvor der blev modtaget våben nytårsnat.

At arbejdet ikke var ufarligt, og at det generede tyskerne, fremgår af skildringen. En af deltagerne i dette modstandsarbejde, Lennart, greve Ahlefeldt Laurvig-Lehn, blev anholdt i marts 1945 af Gestapo og henrettet kort tid efter. Andre blev efter deres arrestation ført til Frøslev, og en halv snes ejendomme i Faaborg blev sprængt i luften af tyskerne og deres håndlangere.

Hvass' bog er blevet særlig værdifuld ved, at forfatteren har kunnet gøre brug af samtlige notater. Kildematerialet, som der gøres rede for, består af en række beretninger og breve, skrevet kort efter besættelsens ophør, samt en „krigsdagbog“ som Hvass selv førte „i en slags kode“, og Fynsregionens arkiv. At forfatteren selv har deltaget i en række aktioner, der skildres, forøger bogens værdi. Det vrirmler med navne i bogen, og flere personer optræder under et eller flere dæknavn, og man er derfor taknemlig for personregisteret samt for kortet over Faaborg og omegn. Med denne bog har F. J. Hvass ydet et lødigt bidrag til besættelsestidens historie.

Dalum Sogns Historie II bind – 2. del ved Jacob Hansen og Knud Mortensen, Udg. af Dalum kommune, Odense, 1968.

Denne sidste del af Dalum Sogns historie omfatter perioden 1882–1959. Slægten Benzons tilknytning til Kristiansdal og sognet ophørte 1882. Kristiansdal købtes i 1907 af Sct. Hedvigstrestenes kongregation og fik nu atter navnet Dalum kloster. Klosteret er idag et provincialhus for Sct. Hedvigordenen i Danmark. Efter en redegørelse for sognets præster og kirkens ejerforhold giver kgl. bygningsinspektør, arkitekt Knud Lehn Petersen en skildring af kirkens bygningshistorie til og med restaureringen 1926–29. Kirkens opførelse strakte sig over en længere årrække, og dens hovedpræg er senromansk; da den stod færdig, var det som en kullet klosterkirke opført af tegl og hvælvet. Ældst er koret og korsfløjene, som åbner sig mod korsskæringen med arkader, der er uden sidestykke i vor hjemlige arkitektur og fortæller os, at kirken er nøje beslægtet med Valdemarstidens store kirker.

Ved restaureringen blev søndre korsarm, der var blevet nedrevet i 1647, genopført på gamle fundamenter, og nordre korsarms spidsgavl, der ligeledes var blevet nedtaget i 1647, blev påny opført; denne gavl, såvel som gavlen på den ny søndre korsarm fik et forbillede i den samtidige østgavl fra Vor Frue kirke i Odense, da de formentlig har haft samme bygmester. Om kirkens inventar fortæller redaktør Sven Arnvig; det er en omhyggelig gennemgang af inventaret og dets historie, hovedvægten er med rette lagt på Iver Vinds og Helvig Skinkels epitafium, lågen til Iver Vinds kapel, i vore dage ophængt på østvæggen i den sydlige korsarm, altertavlen og prædikestolen. Det er Iver Vind, der har bekostet dem alle, da han var lensmand på Dalum kloster, men desværre findes ingen signatur på disse arbejder, og heller ingen arkivalier kan oplyse os om, hvem billedskæreren er. Det er Sven Arnvigs store fortjeneste, at han på grundlag af andre arbejder, især altertavlen i Nakskov, gør det mere end sandsynligt, at den kunstner, der har skåret altertavlen, prædikestolen og kapellågen, må være billedskæreren Anders Mortensen i Odense.

I næste afsnit „Fra Landsby til Forstad“ gives en redegørelse for perioden 1909–59, det sidste år markerer 50-året for Dalum-Hjallese som selvstændig kommune. Der er ikke tilstræbt en sammenhængende historisk skildring, men enkelte sider er fremdraget som værende karakteristiske for kommunens udvikling. Oprindeligt udgjorde Dalum og Sanderum een kommune, men da kommunen i kirkelig henseende blev delt i to kirkesogne, opstod der i Dalum et ønske om fuld selvstændighed, men dette kunne ikke gennemføres, da Sanderum, der havde flertallet i det fælles sogneråd, modsatte sig delingen, og først 1909 blev oprettelsen af to selvstændige kommuner en kendsgerning. 1874 var der ved Odense å blevet lagt en papirfabrik (om dennes virksomhed efter 1889 har driftsbestyrer Hallin givet oplysninger) og herved kom Dalum ind i industriel udvikling, der hurtigt ændrede styrkeforholdet mellem de to sogne. 1867 havde Sanderum 1474 indbyggere mod Dalums 634, men i 1901 havde Sanderum 1541 og Dalum 1567 indbyggere. I 1907 var det Sanderum, der ønskede adskillelsen af frygt for en stigning af udgifterne til socialforsorg og til skolevæsen. I det følgende belyses kommunens vækst til 1959 ved inddragelse af megen nyttig og oplysende statistik, og der gives en speciel

omtale af de kommunale værker, de sociale forhold, skolevæsenet, bibliotek og Dalum landbrugsskole.

Bogen er forsynet med et nyttigt person- og stedregister til hele værket samt et sagregister.

På side 220 har indsneget sig en fejl: det er pastor Andersen, der er født 1872 og ikke pastor Poulsen.

Det er et overordentlig interessant afsnit af Dalums historie, der her er skildret, omend kun i grove træk; det er år, der fik stor betydning for Dalum, der udviklede sig fra et lille agrarsamfund til et industrielt bysamfund, i hvis sogneråd socialdemokratiet fik flertal ved den kommunale selvstændighed i 1909; i 1966 mistede partiet flertallet, hvilket skyldes, at Dalum i årenes løb i stigende grad er blevet forstad for Odense, og hvad indbyggerantallet angår, er den nu Fyns tredjestørste kommune.

Blo.